

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้ง จังหวัดยโสธร เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ (Quantitative and Qualitative Methodology) แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้ง ที่ส่งผลให้เกิดการประ โยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้งที่มีประสิทธิผล จากโครงการที่ดีเด่นเป็นต้นแบบและสร้างรูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้ง จังหวัดยโสธร จากจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) แล้วจัดเวที ระดมสมอง (Brain Storming) ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน แล้วดำเนินการทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้ง จังหวัดยโสธร ในพื้นที่ทดลอง โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้งจากโครงการชลประทานต้นแบบที่มีประสิทธิผล
2. เพื่อสร้างรูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้ง จังหวัดยโสธร
3. เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จาก โครงการชลประทานในฤดูแล้ง จังหวัดยโสธร

สรุปผลการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ออกระยะตามลำดับวัตถุประสงค์ที่ 1,2 และ 3 ซึ่งมีผลสรุปการวิจัยเป็น 3 ระยะดังนี้

1. ผลการวิจัยระยะที่ 1

แนวทางการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้ง ที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารักน้ำอัน แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา ด้านปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้งและด้านกลยุทธ์ที่สามารถส่งเสริมให้เกษตรกรมีการใช้น้ำในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการ

1.1 มีการส่งเสริมการใช้น้ำชลประทานที่ชัดเจน

1.2 มีการบริหารจัดการน้ำเพื่อการชลประทาน โดยเกษตรกรมีส่วนร่วม และมีการพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานให้เข้มแข็ง

1.3 มีการส่งเสริมการปลูกพืชฤดูแล้งอย่างต่อเนื่อง

1.4 มีการปรับปรุงบำรุงรักษาระบบชลประทาน

1.5 มีการป้องกันและบรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำ

2. ด้านการจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา

1.1 มีระบบชลประทานทั่วถึงและส่งน้ำได้ดีมีประสิทธิภาพ

1.2 มีการวางแผนการใช้น้ำอย่างบูรณาการ

1.3 มีโครงสร้างองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

1.4 เกษตรกรได้รับการพัฒนาจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องทำให้มีความรู้

เพิ่มขึ้น

1.5 ส่วนราชการและองค์กรต่าง ๆ ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่

1.6 มีเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครชลประทานคอยดูแลและให้คำแนะนำอยู่

ตลอดเวลา

3. ด้านปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อการใช้ประโยชน์จากโครงการ

ชลประทานในฤดูแล้ง ที่เป็นสาเหตุทำให้ไม่มีการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทาน ในฤดูแล้ง

3.1 ระบบชลประทานชำรุด ส่งน้ำได้ไม่เต็มศักยภาพของโครงการ

3.2 ขาดการบูรณาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 3.3 องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานไม่เข้มแข็ง
- 3.4 ขาดแคลนอัตรากำลังเจ้าหน้าที่
- 3.5 ผลผลิตที่ได้ขาดตลาดรองรับ
4. ด้านกลยุทธ์ที่สามารถส่งเสริมให้เกษตรกรมีการใช้น้ำในช่วงฤดูแล้ง
  - 4.1 ควบคุม ดูแลปรับปรุงบำรุงรักษาระบบชลประทานตลอดเวลา
  - 4.2 จัดอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
  - 4.3 จัดทำแผนงานปลูกพืชฤดูแล้งโดยบูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วน
  - 4.4 จัดหาตลาดรองรับผลผลิตจากพืชฤดูแล้ง

ข้อเสนอแนะ

1. ต้องดูแล ปรับปรุงบำรุงรักษาระบบชลประทานอย่างสม่ำเสมอ
2. ส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดูแล ปรับปรุงบำรุงรักษาระบบชลประทาน
3. ส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนการปลูกพืชฤดูแล้ง
4. จัดอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรและจัดให้เกษตรกรได้ไปศึกษาดูงานจากโครงการต้นแบบ
5. แนะนำให้เกษตรกรเลือกปลูกพืชฤดูแล้งที่เหมาะสมและใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ
6. มีการบูรณาการร่วมกันกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
7. จัดให้มีการประชุมหรือกิจกรรมสันทนาการร่วมกันอย่างน้อย 2 ครั้งต่อ 1 ฤดูกาลเพาะปลูก
8. จัดให้มีการประกวดผลงานการปลูกพืชฤดูแล้งทั้งภายในกลุ่มเดียวกันและกลุ่มอื่น ๆ เพื่อพัฒนาทักษะและเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้
9. ประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม

แนวทางแก้ไขปัญหา

การแก้ปัญหาการส่งเสริมการปลูกพืชในฤดูแล้งนั้น จะต้องมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการปลูกพืชฤดูแล้ง พร้อมทั้งจัดทำระเบียบการปลูกพืชฤดูแล้งร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมและควรมีที่ปรึกษาที่มีความรู้ ความสามารถและสมาชิกส่วนใหญ่ให้การยอมรับ จึงจะสามารถแก้ปัญหาร่วมกันได้

2. ผลการวิจัยระยะที่ 2

รูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้ง จังหวัดยโสธร ที่เหมาะสมเพื่อนำไปทดลองใช้และประเมินผลการทดลองในระยะที่ 3 ต่อไป มี 4 ยุทธศาสตร์ 10 โครงการ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหาร มี 3 โครงการ ได้แก่ โครงการที่ 1.1 อบรมสร้างความตระหนักในการพัฒนาตามรูปแบบที่กำหนด โครงการที่ 1.2 โครงการประเมินประสิทธิภาพโครงการชลประทานด้านการบริหารและโครงการที่ 1.3 อบรมการจัดทำแผนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศและจังหวัด

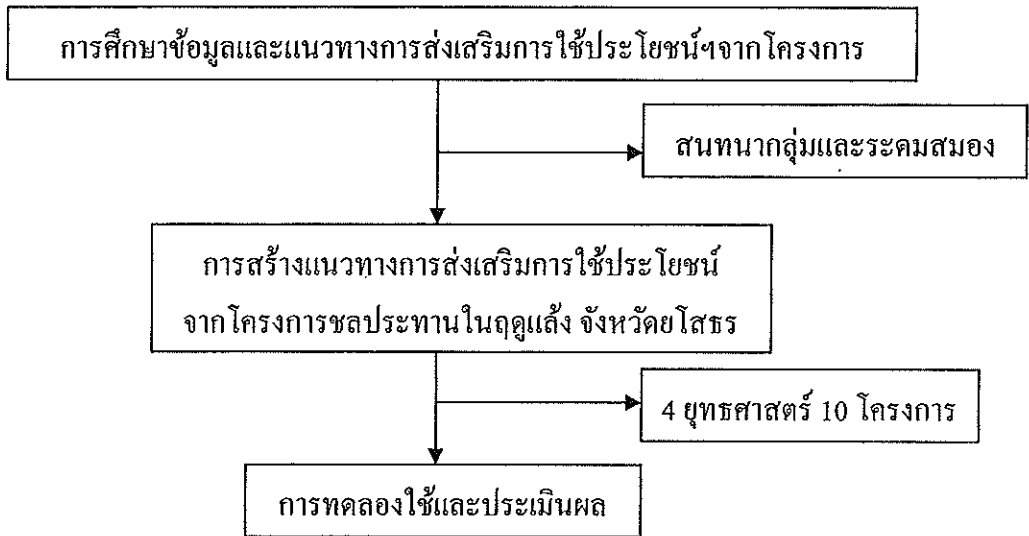
2. ยุทธศาสตร์ด้านการจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา มี 3 โครงการ ได้แก่ โครงการที่ 2.1 อบรมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการวางแผนการจัดสรรน้ำให้เหมาะสมกับพื้นที่และผู้ใช้ น้ำ โครงการที่ 2.2 อบรมเจ้าหน้าที่ ในด้านการปฏิบัติงานปรับปรุง ซ่อมแซมอาคารชลประทาน และโครงการที่ 2.3 อบรมเจ้าหน้าที่ ในด้านการปฏิบัติงานส่งน้ำและบำรุงรักษา

3. ยุทธศาสตร์ด้านการมีส่วนร่วม มี 2 โครงการ ได้แก่ โครงการที่ 3.1 อบรมด้านการปรับปรุงระบบการจัดการน้ำและพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำ และโครงการที่ 3.2 อบรมด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งผู้ใช้น้ำชลประทาน

4. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาความรู้ มี 2 โครงการ ได้แก่ โครงการที่ 4.1 อบรมเทคนิคการทำกรเกษตรในฤดูแล้ง และโครงการที่ 4.2 ศึกษาฐานโครงการต้นแบบ

3. ผลการวิจัยระยะที่ 3

ผลการทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้ง จังหวัดยโสธร พบว่าหลังการทดลองแล้วเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีจำนวนพื้นที่ที่มีการปลูกพืชฤดูแล้ง (Area) เพิ่มขึ้น 2.57 เท่า รายได้จากการขายพืชผลในฤดูแล้ง (Income) เพิ่มขึ้น 3.94 เท่าและความพึงพอใจ (Satisfaction) ของเกษตรกรต่อระบบชลประทานเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) ผู้วิจัยจึงสามารถสร้างเป็นรูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้ง จังหวัดยโสธร ได้ดังแสดงในแผนภาพที่ 9

แผนภาพที่ 9 รูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้ง จังหวัดยโสธร

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่าหลังการทดลองแล้วเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีจำนวนพื้นที่ที่มีการปลูกพืชฤดูแล้ง (Area) รายได้จากการขายพืชผลในฤดูแล้ง (Income) และความพึงพอใจ (Satisfaction) ของเกษตรกรต่อระบบชลประทานเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) อาจเนื่องมาจาก การดำเนินการที่ผ่านมาก่อนที่จะมีการวิจัย นั้นทางโครงการชลประทานยโสธรมีการเอาใจใส่ดูแล ส่งเสริมให้ประชาชนทำการเกษตรโดยใช้ประโยชน์จากระบบชลประทานไม่มากเท่าที่ควร เป็นเพียงการสร้างระบบชลประทานให้ อย่างเดียว เมื่อก่อสร้างระบบชลประทานเสร็จแล้ว ก็แล้วแต่เกษตรกรจะใช้ประโยชน์อย่างไร ไม่มีรูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้งที่เหมาะสม ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยในครั้งนี้ ที่ผู้วิจัยใช้หลักการสร้างความตระหนักหรือการเห็นคุณค่าของการปฏิบัติ โดยเริ่มจากการชี้แจงให้เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจและเห็นความสำคัญและประโยชน์ของระบบชลประทานต่อการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการนำเกษตรกรไปที่ทัศนศึกษาดูงานในพื้นที่โครงการต้นแบบ มีผลทำให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจ เห็นความสำคัญหรือคุณค่าของการชลประทานแล้วนำไปสู่การลงมือปฏิบัติการเพาะปลูก ซึ่งเป็นไปตามหลักการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่าง การมีความรู้ ความเข้าใจ การเห็น

คุณค่า ความตระหนักและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการปฏิบัติ(Schwartz, 1974 : 28-31) ซึ่งเกษตรกรได้เรียนรู้โดยลงมือปฏิบัติจริง ก็สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเรียนรู้โดยการลงมือกระทำ(Learning by Doing) ของ Dewey (ประสาธ อัสวปริดา, 2523) ดังนั้นการดำเนินการเพาะปลูก โดยขยายพื้นที่เพาะปลูก มีผลทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น จึงเกิดความพึงพอใจต่อระบบชลประทานดังกล่าว ดังนั้นรูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในฤดูแล้งที่พัฒนาได้ จึงมีประสิทธิภาพในการเพิ่มทั้งพื้นที่เพาะปลูก และรายได้ให้กับเกษตรกร จึงสามารถนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการพัฒนาการเพาะปลูกในสถานที่อื่นๆของโครงการชลประทานในฤดูแล้งได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

- 1.1 ผลจากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้กับโครงการชลประทานอื่น ๆ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทาน ในฤดูแล้ง
- 1.2 ภาครัฐควรมีการพัฒนาโครงการต้นแบบ ให้มีมากขึ้นกระจายอยู่ตามกลุ่มจังหวัดต่าง ๆ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและเกษตรกรผู้ใช้น้ำสามารถเข้าไปศึกษา อบรมและฝึกทักษะได้อย่างสะดวกและประหยัดทั้งเวลาในการเดินทางและงบประมาณที่ใช้ดำเนินการ
- 1.3 ควรมีการปรับปรุงซ่อมแซมโครงการชลประทานให้มีประสิทธิภาพที่ดี เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการใช้ประโยชน์ในฤดูแล้ง
- 1.4 ภาครัฐต้องบูรณาการแผนงานและงบประมาณร่วมกันในการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทาน ในฤดูแล้ง ทั้งด้านวิชาการ ด้านการผลิตและด้านการตลาด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในด้านอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนต่อไป
- 2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำการเกษตรประเภทต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และความต้องการของตลาด ซึ่งจะทำได้ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรได้ต่อไป

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตร โดยให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและความต้องการของผู้บริโภค ทั้งภายในท้องถิ่น ภายในประเทศและต่างประเทศ

2.4 การศึกษาวิจัยรูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการชลประทานในเขตจังหวัดยโสธร ในฤดูแล้ง ผู้วิจัยดำเนินการที่อ่างเก็บน้ำห้วยสะแบก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลและสังเกตการณ์ได้สะดวก เนื่องจากมีข้อจำกัดด้วยระยะเวลาและงบประมาณการวิจัย ดังนั้น การอ้างอิงไปสู่หน่วยงานอื่นมีข้อจำกัด ควรมีการวิจัยและทดลองในพื้นที่อื่น เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบผลการวิจัยที่พบในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จาก โครงการชลประทานในฤดูแล้งต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY